

YAZILI KAYNAKLAR VE ANLATILAR IŞIĞINDA TÜRK MİTOLOJİSİ ADLI KİTAPTAN HAREKETLE BİR RÖPORTAJ

Osman DEMİREL¹

¹Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı,
Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi,
osmandemirel3333@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6783-5967 Bayburt, Türkiye

Makale Geliş Tarihi:14.11.2023

Makale Kabul Tarihi :09.12.2024

Yayın Tarihi:31.12.2024

Öz

Mersin'in Silifke ilçesinde doğan, Silifkeli hemşehrileri tarafından Silifke'nin medarı iftiharı olarak adlandırılan Turgay KABAK, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde çalışmakta ve Silifke, Trabzon ve Nevşehir yöresi halk edebiyatı çalışmaları ile tanınmaktadır. Lisans eğitimini Giresun Üniversitesi'nde tamamlayan KABAK, yüksek lisansını Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde doktorasını ise Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Röportaj sırasında Kabak'a, halk edebiyatı alanında yayımlanan "Yazılı Kaynaklar ve Anlatılar Işığında Türk Mitolojisi" adlı kitabından hareketle bazı sorular yöneltilmiş ve sayın Kabak'tan yorumlaması istenmiştir. Eski kültür geleneklerinden akademik eğitimi olmadan halkiyat alanında kitap yazan yazarlardan, Türk destanlarında geçen mitolojik öğelerden bahsedilmiştir. Sonuç olarak da Türk dünyasından bahsedilerek röportaj sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk dünyası, yazılı kaynaklar ve anlatılar, Türk mitolojisi.

An Interview Based on the Book titled Turkish Mythology in the Light of Written Sources and Narratives

Abstract

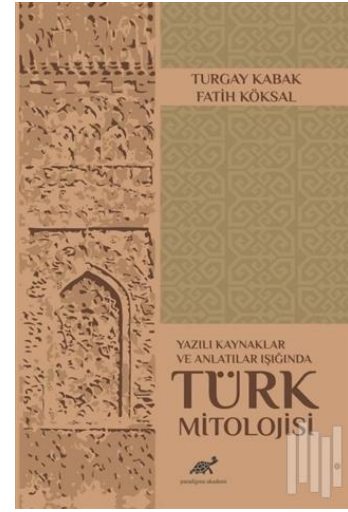
Turgay KABAK, who was born in Mersin's Silifke district and called the pride of Silifke by his compatriots from Silifke, works at Bayburt University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature and is known for his studies on folk literature of Silifke, Trabzon and Nevşehir region. KABAK completed his undergraduate education at Giresun University, his master's degree at Nevşehir Hacı Bektaş University and his doctorate at Karadeniz Technical University. During the interview, some questions were posed based on his book "Turkish Mythology in the Light of Written Sources and Narratives" published in the field of folk literature and Mr. Kabak was asked to comment. Ancient cultural traditions, authors writing books in the field of folklore without academic education, mythological elements in Turkish epics were mentioned. Finally, the interview was concluded by talking about the Turkish world.

Keywords: Turkic world, Written sources and narratives, Turkic mythology.

Giriş

O.D: Değerli hocam, mülakat talebimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Öncelikle bize kendinizi tanıtır mısınız?

T.K: Öncelikle böyle bir mülakatı gerçekleştirdiğiniz için ben size teşekkür ederim. Ben Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalında Doçent olarak görev yapmaktayım. Aslen Mersin/Silifke doğumluyum. 2016 yılından bu yana da Bayburt Üniversitesi'nde çalışıyorum. Lisansımı Giresun Üniversitesi'nde yüksek lisansımı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde doktoramı da Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yaptım. Şu anda da doçent olarak halk edebiyatı alanında çalışmaya devam ediyorum.

O.D: Eski Türk kültür ve geleneklerinin hâlen yaşadığını görmekteyiz. Fakat bunu çizgi film gibi çocukların ilgi alanlarına giren öğelerde görmek güç. Bu konu hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

T.K: Kültür dediğimiz şey süreklilik arz eden bir olgudur. Kültür, zaman içerisinde sürekli olarak yaşam şartları değiştiği için değişiyor ama her ne kadar değişirse değişsin öz itibarıyla hep aynı kalıyor. Zaten o özü kaybettiği zaman millet asimile olmuş oluyor (Avcıoğlu, 2020). Yani Türk kültürünün özü kaybolursa Türk milleti ortadan kaybolmuş oluyor. Bu aynı Sümerlerde, Mısırlılarda olduğu gibi bugün o medeniyetler artık ortada yok. Çok şükür bizim kültürümüz hâlâ varlığını devam ettiriyor. Onun için eski kültürün öğeleri de günümüzde çağdaşlaşarak, yaşam şartlarına uydurularak yaşamaya devam ediyor. Bu inanç anlamında da öyle, ritüel anlamında da öyle. Gündelik hayat anlamında da öyle. Her açıdan yaşamaya devam ediyor.

Günümüz bilgi çağı, teknoloji çağı. Özellikle dijital dünya dediğimiz internet, televizyon, sinema, kültürün üretilmesinde ve aktarılmasında geçmişe göre çok daha büyük önem arz ediyor. Geçmişte, kültürü bir yerden başka bir yere göç edenler taşıyormuş, savaşanlar taşıyormuş, ticaret yapanlar taşıyormuş ama artık bunların hiçbiri olmasa bile televizyon, internet, sinema bu işi görüyor. Bunun çok erken dönemde farkına varan Avrupa ve özellikle Amerika hem ürünlerini dünyaya pazarlamak için hem de kendi kültürünü tanıtmak için -kültürel alanda da hegemonyasını kurmak için -dijital dünyayı çok erken çağda kullanmaya başladı. Onun için kendi kültürel öğelerini ve özellikle de mitolojilerini, geçmiş anlatılarını beyaz perdeye uyarlayarak kullanmaya başladılar. Biz bu konuda çok geç kaldık. Özellikle TRT'nin yaptığı "Keloğlan", "Dede Korkut" gibi çizgi filmler sayesinde biz

bunu artık çocuklarımıza aksettirmeye başladık. Bu çok önemli. Çünkü bir insanın belleğinin, benliğinin geliştiği ve temelin atıldığı dönem aslında çocukluk dönemidir. O dönemde ne verebilerseniz yetişkin bir birey olduğunda da ömrü hayatı boyunca etkisini devam ettiriyor. Onun için mitolojik öğelerin ve Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılması isteniyorsa çizgi filmlere çok dikkat etmek gerekir. Çünkü çocuklar günümüzde ona rağbet ediyor. Bütün çizgi filmler, oyunlar, teşvik edilmeli, desteklenmeli ve bunlar için de sağlam, güvenilir kaynaklar oluşturulmalıdır. Yani bunların senaryosunun yazılması için de gerçekçi sağlam kaynaklar oluşturmak gerekiyor. Biz akademisyenler olarak elimizden geldiğince sağlam bilgi kaynağı ve bilgi havuzu oluşturma kısmını yapmaya çalışıyoruz. Diğer kısım da televizyoncuların ve bu işle uğraşan insanların tabii ki de işidir.

O.D: Bu alanda akademik eğitimi olmayan araştırmacıların yazdığı kitaplar hakkında ne düşünüyorsunuz?

T.K: Ya şöyle bir şey var. Yani Türk mitolojisine insanların ilgi duyması güzel bir şey. İster amatör olsun ister akademik insanlar olsun güzel bir şey ama burada şöyle bir şey var. Mitoloji insanlığın yazı öncesi dönemine hitap ettiği için özellikle de o dönemi içine aldığı için bilgilerin kanıtlanması çok zordur. Zor olduğu içinde bir anlamda da kirlenmeye çok müsait bir alandır. Onun için özellikle bilimsel dayanak ve yöntemlerle araştırma yapmayan insanların yazdığı kitaplar bu alanda bilgi kirliliği oluşturmaktadır.

Türkler Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar çok geniş bir coğrafyaya yayıldığı için zaman içerisinde çok farklı dinlerle, kültürlerle iç içe yaşamışlar. Yani Arap kültürü, Fars kültürü, Hint kültürü, Çin kültürü buraya gelelim Bizans, Roma kültürü, Rus kültürü ve Balkanlar'daki farklı etnik yapılar, kültürler. Şimdi bunlardan Türk kültürüne geçen çok fazla unsur da var. Biz onlara nasıl verdik onlar da bize vermiş. Bu yüzden mitolojiyi incelerken ince eleyip sık dokumazsak, bu sonradan giren öğeleri de esas kökte varmış gibi yansıtırsak büyük bir problem oluştururuz. Mesela bunun somut bir örneğini vereyim. Ayaz Ata diye bir kavram çıktı yakınlarda. Siz de görmüşsünüzdür.

O.D: Evet hocam.

İnternet ortamında, Facebook'ta, orada, burada. Türklerin Noel Babası yokmuş da onun yerine Ayaz Ata varmış. Ayaz Ata dediğiniz şey, Rus mitolojisinde olan bir şeydir. Türk mitolojisiyle alakası yok. İşte bu tarz şeyleri iyice araştırmadan Türk mitolojisinde de varmış gibi yazarsak insanların yanlış bilgilenmesine sebep oluruz. Bu Türk mitolojisinin yanlış değerlendirilmesine de meydan vermekte. Bu yönden de bir sakıncası var diye söyleyebilirim.

O.D: Değerli hocam, yazmış olduğunuz kitap ışığında Türk destanlarında geçen mitolojik öğelerden bahsedebilir misiniz?

T.K: Türk destanları katman katmandır. Yani İslamiyet öncesi dönem, en geçmiş dönemden Proto Türkler döneminden başlayıp günümüze kadar katmanlaşarak geliyor. Mesela bizim “Dede Korkut Kitabı'nın” kökeni Orta Asya 'ya (Siri Derya'ya) kadar uzanıyor. Diğer ucu da şu an içinde bulunduğumuz Bayburt'a kadar geliyor. Orta Asya'daki kahraman Anadolu'ya geliyor. Mesela ne oluyor? Beyrek oluyor. Bunun aynısını biz Köroğlu'nda da görüyoruz. Orta Asya da destan kahramanı olan Köroğlu, günümüzde halk hikâyesi kahramanına dönüşüyor. Yine Oğuz Kağanda da bunu görüyoruz. İslamiyet öncesi dönem Oğuz Kağan'ı ve İslamiyet sonrası dönem katmanlaşarak devam ediyor ve bu katmanlar arasında süreklilik arz eden aslında bu motifler ve öğeler. Bunların başında kurt motifi geliyor. İlk başlarda tanrı elçisi, hatta bazen Tanrı'nın yeryüzüne inerken kullandığı silüeti

olarak karşımıza çıkan kurt, zamanla bir rehber dönüşüyor. Ondan sonra bakıyoruz devletlerin arması haline geliyor. Bunu Göktürklerde görüyoruz. Yine aynı şekilde kartal, en eski dönem anlatılarında tanrısal bir varlık olarak gözükmüyor çünkü gökten geliyor. Tanrının don değiştirmiş hali bazen elçisi olarak da karşımıza çıkıyor. Daha sonra bakıyoruz Selçuklu 'da devlet arması haline dönüşüyor. Yine at aynı şekilde destanlarda kahramanın en yakın yoldaşı olan ve onunla savaşan at birçok doğüstü özelliğe sahip oluyor. At halk hikâyelerinde yine aynı şekilde- İslamiyet sonrası dönem ürünü olduğu için bunu söylüyorum- kahramanın en yakın yoldaşı olarak onu zor durumlardan kurtaran bir hayvan olarak karşımıza çıkıyor. Yine onun dışında mesela yılan. En eski dönemlerden ejderhayla birlikte varlığını gördüğümüz 12 hayvanlı takvimde yer alan bir hayvan ve günümüzde hâlâ Anadolu'da evlerin koruyucusu, ölülerin koruyucusu ve şifa kaynağı olarak karşımıza çıkıyor. Yine koç, koyun. Kitapta da bahsetmişim. Koç başlı mezar taşları Türklere ait bir unsurdur. Sadece Türklerin mezarlarında bu var ve en eski anlatılardan günümüze kadar koç ve koyunla ilgili anlatıların var olduğunu hâlâ görüyoruz.

Onun dışında mesela ağaç motifini örnek verebiliriz. Oğuz Kağan Destan'ında bir hanım var bu hanımı biliyorsunuz, ağaç bedeninde ona gözükmüyor. Yine farklı boyların anlatısında bazı boyların ağaçtan türediğine dair anlatılar var. Bu anlatılar günümüzde kutsal ağaçlar, yatır ve türbe ile birleşerek varlığını devam ettiriyor. Bugün Anadolu'da kesilirse insanların başına kötü şeyler geleceğine inanılan ağaçlar var. Onun dışında yine çeşitli hastalıklara şifa olarak ağaçların meyveleri kullanılıyor veya bedeninden yapılan bazı nazarlıklar var. Mesela bazı ağaçların parçalarından nazarlıklar yapılıyor. Yani bu ritüeller günümüz hayatında da yaşamaya devam ediyor. Sadece fark ne? Günün şartlarına göre özellikle İslamiyet'e uygun hale getirilerek yaşamaya devam etmesi en büyük farkı oluşturuyor. Yine mesela kayalar taşlar. Eski kültürümüzde mağaralar var mesela bunu çokça görüyoruz. Ana Rahmi koruyucu görevini görüyor. Bugün hâlâ Anadolu'nun birçok yerinde "delik taş" "inanışı" hâlâ devam ediyor. Silifke yöresi ile ilgili bir makalede de bu konuya değinmişim. Böyle birçok unsur hâlâ varlığını devam ettiriyor.

O.D: Bu kitabın alan yazında büyük bir açığı dolduracağını düşünüyoruz. Uzak Asya'dan Avrupa'ya çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk dünyasından kısaca bahsedebilir misiniz? Sizin ağzınızdan duymak isteriz?

T.K: Türk dünyası dediğimiz dünya, aslında sizin de söylediğiniz gibi bir ucu Orta Asya'ya, Çin'e, Sibiryaya aşağıda, Hindistan'ı, Afganistan'ı, Pakistan coğrafyasını oradan da Anadolu'ya doğru geldiğimizde bugünkü İran coğrafyası (işte bugün Suriye, Irak kuzeyi ve Anadolu oradan balkanlara ve bir kısmı da Karadeniz'in kuzeyinden Sibiryaya ve Kafkas'lara uzanan geniş bir coğrafya) içerisinde Türkler tarihin her döneminde varlık göstermiştir. Siyasi olarak, ekonomik olarak varlık göstermiştir. Şimdi Türklerin en büyük avantajlarından birisi biliyorsunuz ki eski dünyada ticaret ipek ve baharat yolu üzerinden gidiyor ve Türkler özellikle de ipek yolunu kontrol altında tutmuşlar. Baharat yolunu kontrol altında tutmuşlar ve bundan dolayı çok erken çağlarda dünyayı tanıma fırsatları olmuş. Değişimi, dönüşümü yakalama fırsatları olmuş ve birçok şey öğrenmişler.

Öğrendikleri en büyük şey şu bana göre; Türkler farklı kültürlerle karşılaştıklarında o kültürü özümseyerek, kendilerine uydurarak bazı unsurları almaları ve kendileri de daha sonra o kültürü karşıya tekrar verme yeteneğine sahip olmalarıdır. Yani bu vücudumuzun yediğimiz bir gıdayı eritip enerjiye dönüştürmesi ile aynı şeydir. Yiyecekleri olduğu gibi midemize indirmiyoruz. Önce onu geviyoruz daha sonra mideye indiriyoruz, iyice belli bir kıvama geliyor. Daha sonra onu enerjiye dönüştürüyoruz işte Türklerde aynı şeyi yapıyor. Bu sayede gittikleri coğrafyalarda Hint kültürü gibi Çin kültürü gibi fars kültürü gibi Arap kültürü gibi Bizans kültürü gibi çok güçlü

kültürlerin içerisine yerleşmelerine rağmen asimile olmamışlar. Tam tersine o kültürleri, medeniyetleri yönetecek güce ulaşmışlar. En büyük maharetleri bence budur. Onun için Türk dünyası dediğiniz zaman tek bir inanca, tek bir renge sahip bir dünya düşünmememiz gerekiyor. Bunun içinde Hristiyanlık dinine inanan da var. Müslüman olan da var, Musevi olan da var. Hâlâ şaman inancını devam ettiren de var. Hatta bazı bölgelerde zaman içerisinde Budizm, Manihaizm gibi dinlerin etkisine girenlerde olmuş, yani tek bir renk yok.

Bir rengin bir sürü tonu var ama özü itibarıyla Türk kimliğini korumuş onun için bir Türk dünyasından bahsedebiliriz ve bu Türk dünyası dediğimiz şey aslında bunu bir havza gibi düşünebiliriz. Buna biz Türk kültür havzası da diyebiliriz. Havza nedir? Bir sürü su bir yere akar ama o birleşip tek bir su haline gelir. Yakınımızda olduğu için Karadeniz örneğini verebilirim. Türkiye'den, Gürcistan'dan, Rusya'dan, Bulgaristan'dan ve sınır olan bütün devletlerden sular akıyor ama hepsi birleşince ne oluyor, Karadeniz oluyor. Biz Karadeniz'in içinde şu Çoruh nehrinin suyu şu bilmem hangi nehrin suyu diye ayırt edebiliyor muyuz? Edemiyoruz çünkü hepsi Karadeniz. İşte Türk kültür havzası dediğimiz şey de aslında bu. Birçok farklı kültürün birleştiği bir havza şeklinde tanımlayabiliriz.

O.D: Değerli hocam, bize ayırmış olduğunuz vakit ve vermiş olduğunuz bilgiler için teşekkür ederim.

T.K: Bu faydalı röportaj için ben de size teşekkür ederim, ayağımıza sağlık. Bundan sonraki çalışmalarınızda başarılar diyorum.

KAYNAKLAR

Avcioğlu, G. A. (2020). Erol Güngör'ün toplumsal değişme anlayışı ve günümüze dair bazı değerlendirmeler. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, Gürsoy Akça Özel Sayısı, 5, 61-73